

Sprawozdanie

Wydziału krajowego w przedmiocie wzięcia udziału w powszechnej wystawie krajowej we Lwowie w r. 1894., tudzież z przedstawieniem potrzeby przyznania kredytu na pokrycie kosztów udziału w tej wystawie.

Wysoki Sejmie !

Na powszechnej wystawie krajowej we Lwowie w r. 1894. według określonego jej programu ma być podany o ile możności jak najdokładniejszy obraz ekonomicznego i umysłowego kraju. Pragnąc przyczynić się do urzeczywistnienia tego programu, Wydział krajowy postanowił wziąć udział w wystawie i przedstawić na niej te wszystkie działy gospodarstwa krajowego, które są kosztem kraju utrzymywane lub subwencyonowane i pod naczelnym kierunkiem i nadzorem Reprezentacji kraju administrowane. Nie może zaiste tak dla celów wystawy jak dla Reprezentacji kraju być obojętnem, jak się te działy pod jej zarządkiem rozwijały i jaki jest obecny ich stan, a przeto jest rzeczą wskazaną, ażeby Reprezentacja kraju dołożyła jak najusilniejszych starań w celu urządzenia jak najdokładniejszej wystawy tych działów. To mając na względzie, Wydział krajowy w odpowiedzi na zaproszenie Dyrekcji wystawy do udziału w wystawie oświadczył jej pismem z dnia 20. marca 1893. l. 9.754, że kosztem kraju urządzi wystawę w siedmiu grupach, a mianowicie wystawę:

- I. szpitali krajowych i innych pod zarządkiem kraju będących zakładów sanitarnych i dobroczynnych;
- II. szkół ludowych;
- III. krajowych komunikacji lądowych;
- IV. budowli wodnych, komunikacji wodnych i melioracji gruntów;
- V. szkół rolniczych, szkoły gospodarstwa lasowego we Lwowie, szkoły ogrodniczej w Tarnowie tudzież szkoły uprawy i wyprawy lnu w Gródku;
- VI. prac w zakresie górnictwa krajowego;
- VII. zakładów dla zawodowej nauki przemysłowej i przemysłu domowego.

Wydział krajowy oświadczył również Dyrekcji wystawy, że gotów jest urządzić kosztem skarbu krajowego pawilon krajowych szkół rolniczych i innych pokrewnych im szkół krajowych tudzież pawilon naukowych zakładów przemysłowych i przemysłu domowego.

Zrealizowanie wszelako powyższego projektu Wydziału krajowego wymaga kosztów, na które nie ma obecnie pokrycia w budżecie krajowym. O przyznanie kredytu na ten cel Wydział krajowy uprasza Wysoki Sejm. Koszta urządzenia wystawy w wymienionych wyżej poszczególnych grupach przedstawiają się jak następuje:

I.

Z działu szpitalnego i sanitarnego będą wystawione następujące przedmioty:

1) Łóżko dla gorączkujących z całym urządzeniem 2) Łóżko dla położnicy z całym urządzeniem. 3) Łóżko dla chirurgicznych z całym urządzeniem. 4) Łóżko dla padaczkowych z całym urządzeniem. 5) 2 łóżka dla dzieci w szpitalu św. Zofii i św. Ludwika. 6) Stoliki, spluwaczki itd. 7) Waterklozety, naczynia do przechowywania zwalanej bielizny. 8) Przyrząd do podnoszenia chorych. 9) Stół operacyjny. 10) Przyrządy opatrunkowe. 11) Sterylizatory. 12) Nosze. 13) Waty, wełny drzewne, juty i t. d. 14) Plany wszystkich szpitali i fotografii. 15) Modele pawilonu w Kulparkowie, pawilonu chirurgicznego w Krakowie, zakładu położniczego we Lwowie i filtru w Kulparkowie. 16) Tablice graficzne ruchu chorych od 1873 do 1893. 17) Tablice graficzne śmiertelności w szpitalach od 1873—1893 18) Tablice graficzne utrzymania szpitali. 19) Tablice żywienia chorych.

Wystawienie powyższych przedmiotów wymaga 90 mtr² powierzchni poziomej. Przygotowanie okazów wymienionych pod 1 do 13 nie spowoduje kosztów, natomiast koszt sporządzenia przedmiotów pod 14 do 19 według szczegółowych obliczeń będzie wynosić 650 zł. Koszta umieszczenia tych przedmiotów Wydział krajowy preliniuje w kwocie 1.350 zł., którą wypadnie funduszowi krajowemu przyczynić się do kosztów budowy wystawowego pawilonu sanitarnego. Łącznie zatem potrzeba na urządzenie tej wystawy dodatkowego kredytu na r. 1893 w kwocie 2.000 zł.

II.

W przedmiocie zasiłku na pokrycie kosztów urządzenia wystawy szkół ludowych, Wydział krajowy zdał Wysokiemu Sejmowi sprawę w przedłożeniu z dnia 27. kwietnia 1893 l. 21.047.

III.

W celu przedstawienia obecnego stanu komunikacji lądowych w kraju a szczególnie wyniku prac i starań Reprezentacji kraju w tym kierunku należy zebrać, uzupełnić i przygotować na wystawę następujące przedmioty:

- 1) mapę Galicyi przedstawiającą stan komunikacji w czasie przed wprowadzeniem autonomii, oraz komunikacji zbudowanych w okresie autonomicznym;
- 2) mapę Galicyi przedstawiającą obecny stan komunikacji z oznaczeniem różnych kategorii tychże;
- 3) wykazy statystyczne dotyczące się komunikacji w kraju;
- 4) projekty niektórych dróg zbudowanych;
- 5) typy mostów zbudowanych na drogach krajowych;
- 6) modele niektórych mostów.

Celem dokonania wymienionych prac, potrzeba koniecznie zwiększyć czasowo siły techniczne oddziału drogowego, gdyż obecny techniczny personal drogowy nie mógłby podołać temu zadaniu bez uszczerbku dla terminowych spraw bieżących, których załatwienie nie może być odroczone. Przeprowadzenie powyższego programu w szerszym zakresie wymagałoby znacznych wydatków, z tego powodu Wydział krajowy poprzestaje na skromnych rozmiarach i ogranicza się do prac najważniejszych.

Na pokrycie kosztów wykonania tych obiektów, tudzież kosztów ich umieszczenia na wystawie, niezbędny jest kredyt w kwocie 3.500 zł. Z tej sumy będzie jednak w r. 1893. potrzebna tylko kwota 2.000 zł., reszta zaś w kwocie 1.500 zł. dopiero w r. 1894.

IV.

W myśl ułożonego programu mają być w dziale melioracyjnym wystawione przez Wydział krajowy następujące przedmioty:

A) Melioracje pierwszorzędne.

- 1) Karty przeglądowe Galicyi:
  - a) hydrograficzna z uwidocznieniem rzek spławnych i funduszowych, oraz większych melioracyj, korzystających z państwowego funduszu melioracyjnego;
  - b) geologiczna;
  - c) zalesienia;
  - d) izohytyczna;
- 2) Projekty regulacji rzek wraz z obwałowaniem i zabudowaniem potoków górskich, tudzież większych melioracyj wykonywanych siłami zbiorowemi; operaty konkurencyjne i statuty spółek wodnych.
- 3) Plany wykonanych melioracyj pierwszorzędnych (operaty wykonawcze).
- 4) Publikacje hydrograficzne (ombrometryczne, wodoskazowe, hydrometryczne i t. d.)

B) Melioracje lokalne.

- 5) Karta przeglądowa Galicyi z uwidocznieniem melioracyj lokalnych: zaprojektowanych i wykonanych (osuszenia rowami i drenami, tudzież nawodnienia).
- 6) Plany i kosztorysy wykonanych melioracyj lokalnych (osuszenia rowami i drenami, nawodnienia i kultury torfowisk) wraz ze studjami pedologicznymi. Wykazy rentowności tych melioracyj i korzyści gospodarskich, mianowicie: polepszenia fizykalnych i chemicznych własności gleby, powiększenia czasu wegetacji (w skutek możliwości wcześniejszej uprawy wiosennej), podwyższenia dochodu, umożliwienia nowych kultur itd.
- 7) Wykonany na placu wystawy system nawodnienia zalewowego, stokowego i grzbietowego, oraz jeden system drenów z uwidocznieniem połączeń rurek i kilku rodzajów wylotu drenów.
- 8) Wystawa krajowego kursu praktycznego dozorców melioracyjnych (prace uczniów, wzory i modele).

Koszta przygotowania tej wystawy przedstawiają się jak następuje:

1) Do wykonania mających się wystawić map, tudzież przekopiowania planów, potrzeba czterech wprawnych rysowników przez 6 miesięcy od 1. listopada 1893. do końca kwietnia 1894. z płacą dzienną po 3 zł. w. a. (90 zł. w. a. miesięcznie), co przedstawia wydatek w sumie	2.160 zł.
2) Zakupno map i przyborów rysunkowych, tudzież oprawa planów	150 „
3) Urządzenie na placu wystawy 3 systemów nawodnienia (po 100 zł.) i 1 systemu drenowania z różnymi rodzajami wylotów (100 zł.)	400 „
4) Utrzymanie dozorczy do demonstrowania nawodnienia i drenowania przez 4 i pół miesięcy (od 1. czerwca do 15. października) po 45 zł. miesięcznie, okrągło	202 „
5) Rozmaite i nieprzewidziane	88 „
Razem	3.000 zł.

Na poczet tej sumy będzie w ciągu r. 1893. uskuteczniiony wydatek tylko w kwocie 1.000 zł., reszta zaś w kwocie 2.000 zł. będzie wydana dopiero w r. 1894.

V.

Wydział krajowy przedstawił już wyżej, że uznał konieczną potrzebę wystawienia kosztem funduszu krajowego pawilonu szkół rolniczych. W tym pawilonie ma się mieścić wystawa sześciu krajowych szkół rolniczych i cztery krajowych szkół tymże pokrewnych. Projektowana wystawa tych dziesięciu zakładów wymaga według szczegółowych obliczeń powierzchni poziomej przynajmniej 500 mtr.² Tę też minimalną przestrzeń Wydział krajowy przyjmuje za podstawę do obliczenia kosztów budowy pawilonu. Wydział krajowy nie może wprawdzie przedłożyć Wysokiemu Sejmowi szczegółowych planów i kosztorysu tej budowy, nie waha się jednak preliminować na pokrycie jej kosztów kwoty 5 000 zł., licząc koszt 1 metra² zabudowanej powierzchni po 10 zł. Tę cenę jednostkową Wydział krajowy przyjmuje na podstawie doświadczenia nabytego przy podobnych budowlach i przeprowadzanych dochodzeń i nie wątpi, że w granicach preliminowanej na ten cel sumy, budowlę rzeczoną do skutku przeprowadzi.

Oprócz tego są niezbędnie potrzebne zasiłki dla poszczególnych szkół na pokrycie kosztów przygotowania okazów wystawowych, ustawienia ich w pawilonie i transportu. Zasiłki te, po przeprowadzeniu szczegółowych badań, Wydział krajowy preliminuje jak następuje:

1) krajowa wyższa szkoła rolnicza w Dublanach	2.500 zł.
2) krajowa szkoła rolnicza w Czernichowie	1.400 „
3) krajowa niższa szkoła rolnicza w Dublanach	500 „
4) „ „ „ „ w Horodence	500 „
5) „ „ „ „ w Jagielnicy	500 „
6) „ „ „ „ w Kobiernicach	500 „
7) krajowa szkoła gorzelnicza w Dublanach	1.500 „
8) krajowa szkoła gospodarstwa lasowego we Lwowie	1.000 „
9) krajowa szkoła uprawy i wyprawy lnu w Gródku	500 „
10) krajowa szkoła ogrodnicza w Tarnowie	500 „
Suma	9.400 zł.

Łącznie zatem na cele udziału szkół, o których mowa, potrzebny jest kredyt w kwocie 14.400 zł., z którego jednak przypada na r. 1893 tylko kwota 10.000 zł., reszta zaś kredytu w kwocie 4.400 na r. 1894.

VI.

Wystawa z działu górnictwa nafty i wosku ziemnego i z niem połączony technologicznego przemysłu, obejmować będzie:

a) ogólne i szczegółowe geologiczno-górniczne mapy kraju oraz wykazy statystyczne krajowej produkcji nafty i wosku ziemnego i importu tych produktów;

b) okaz zbioru mineralogiczno-geologicznego dla powiatu, jakie Wydział krajowy zaleca wraz z szafą;

c) wzór chemicznego laboratorium zalecanego dystylarniom nafty;

d) okazy wyrobów utrzymywanych w krajowej stacji doświadczalnej dla produktów naftowych, lub otrzymanych przy badaniach chemiczno-technologicznych, z funduszu krajowego subwencyonowanych.

Dla ustawienia tych przedmiotów potrzeba następujących przestrzeni :

- a) 4 m.² ściany w pawilonie przemysłowym ;
  - ad b) 2 m.² długiej przestrzeni i 2 m. wysokości w tym samym pawilonie ;
  - ad c) w pawilonie naftowym 3 m.² duży stół, na którym stanie gablotka z produktami zaszkłona ;
  - ad d) analogiczna gablotka stanie na stole 1·80 m. długim w pawilonie przemysłowym,
- a koszta tych przedmiotów :

ad a) wykonanie map, rysunków i zestawień	150 zł.
ad b) szaf i zbiorów i t. p.	200 „
ad c) i d) dwie gablotki, stół i szkło na wystawienie produktów	150 „
Razem	500 zł.

W kwocie tej która będzie wydana dopiero w roku 1894. mieści się już i placowe, które dla tak małych zajętych przestrzeni będzie bardzo mało wynosić.

VII.

Pawilon przemysłowy, który — jak to Wydział krajowy poprzednio przedstawił — zostanie zbudowany kosztem skarbu krajowego, ma obejmować następujące przedmioty :

- 1) okazy wyrobów zakładów dla fachowej nauki przemysłowej ;
- 2) wyroby towarzystw zarobkowych, połączonych z naukowymi warsztatami ;
- 3) wyroby przemysłu domowego z różnych okolic kraju — o tyle, o ile one mogą stanowić ważniejsze źródło zarobku dla pewnych okolic albo dla całych osad i przez udoskonalenie techniki, tudzież organizacyi odbytu mogą stać się towarem zdolnym do konkurencyi z wyrobami obcymi.

Co do udziału szkół zawodowych w tym dziale wystawy zaznacza się jako zasadę, iż każda szkoła powinna wysłać na wystawę tylko takie okazy, których wyrabianie — według przepisanej jej planu — jest przedmiotem nauki szkolnej, wraz z metodycznym przedstawieniem używanych w pracowni szkolnej materiałów, ulepszonych narzędzi, jakoteż stopniowego postępu nauki.

Z wystawą będzie połączony zjazd kierowników, nauczycieli i opiekunów naukowych zakładów przemysłowych. Ogólna ilość zakładów fachowych, które zostaną pomieszczone w pawilonie przemysłowym wynosi 34, a w tej liczbie 24 zakładów krajowych, 5 rządowych i 5 subwencyonowanych ze skarbu krajowego, według zaś poszczególnych zawodów przemysłowych mieści się w tej liczbie 34 zakładów: a) 10 zakładów dla przemysłu drzewnego, b) 9 tkackich, c) 4 zakłady ceramiczne, d) 4 koronkarskie, e) 2 dla przemysłu metalowego, f) 2 o różnych gałęziach przemysłowych, g) 2 szewskie, h) 1 zakład powroźniczy. Nie zaliczono tu 4 zakładów robót kobiecych (w Krakowie, Lwowie, Makowie i Przemyśle), znajdują one bowiem wraz z uzupełniającymi szkołami przemysłowemi umieszczenie w pawilonie c. k. krajowej Rady szkolnej, który zostanie zbudowany kosztem J. E. c. k. Namiestnika.

Jest rzeczą wskazaną, ażeby w pawilonie przemysłowym Wydziału krajowego, umieścić również wystawę spółek produkcyjnych, które pozostają pod opieką kraju korzystając z kredytu i zasiłków funduszu krajowego i mają na celu rozwinięcie w pewnych miejscowościach lub okolicach przemysłu domowego. Towarzystwa takie przeważnie działają przy pomocy szkół zawodowych i pozostają z niemi w związku organicznym. Gdzie zaś towarzystwa te w podobnym związku nie zostają, tam posiadają pracownie, które są także praktycznymi

szkołami postępowymi. Takich towarzystw jest 20. W pawilonie przemysłowym wypada wreszcie dla ilustracyi działalności fachowych towarzystw zarobkowych, pomieścić okazy pierwotnych wyrobów przemysłu domowego w tych okolicach, gdzie kraj rozpoczął już akcyę pomocniczą uznawszy istniejący tam przemysł za żywotny i zdolny do rozwoju. Takie grupy przedstawiałyby n. p. towary gliniane z Alwerni, Poremby, Glińska, Potylicza, Siedlisk, Rawy, Mikołajowa, Kołomyi, Kossowa, Toustego itd., wyroby koszykarskie włóścian z okolic Krakowa, Jarosławia, Jasła, Niska itd. wyroby tkackie z Buczacza, Herodenki, Kossowa, wyroby sukienne z Podola, Rakszawy itd.

Urządzeniem pawilonu przemysłowego i wystawy powyższych zakładów zajmie się krajowa Komisya dla spraw przemysłowych, która co do tego działu wystawy będzie załatwiała czynności biurowe Komitetu względnie dyrekcji wystawy.

Na umieszczenie wystawy wspomnianych wyżej 34 naukowych zakładów przemysłowych potrzebna jest niezbędnie — według szczegółowych obliczeń — powierzchnia pozioma przynajmniej 600 mtr². na wystawę zaś 20 towarzystw zarobkowych i wyrobów przemysłu domowego powierzchnia pozioma przynajmniej o 300 mtr²., razem więc minimalna powierzchnia gruntu pod budowę pawilonu przemysłowego będzie wynosić 900 m.² Na podstawie ceny jednostkowej przyjętej przy pawilonie szkół rolniczych, t. j. po 10 zł. za 1 m.² zabudowanej powierzchni poziomej, — Wydział krajowy oblicza koszt budowy pawilonu przemysłowego na kwotę 9.000 zł.

Koszta wewnętrzznego urządzenia pawilonu, transportu okazów, dozoru i utrzymania wystawy przez 4 miesiące i t. p. Wydział krajowy po poprzednim zbadaniu sprawy preliminaruje w kwocie 9.000 zł. Wydział krajowy liczy jednak na to, że z opłat miejscowego w pawilonie przemysłowym tudzież ze sprzedaży materiału budowlanego z pawilonu wpłynie znaczniejsza kwota i z tego powodu, Wydział krajowy uprasza Wysoki Sejm tylko o 6.000 zł. na pokrycie wspomnianych wydatków. Razem więc preliminarowane przez Wydział krajowy koszta urządzenia wystawy przemysłowej będą wynosić 15.000 zł. Z tej sumy przypada na rok 1893 kwota 10.000 zł. reszta zaś na rok 1894.

Łączna suma kredytów preliminarowanych wyżej pod I. do VII. wynosi 38.400 zł. Ponieważ jednak było rzeczą niemożliwą obliczyć z całą ścisłością wysokości wydatków połączonych z wystawą, przeto Wydział krajowy nie chcąc przekraczać kredytu na wystawę, uprasza Wysoki Sejm jeszcze dodatkowo o dalszą kwotę 1.600 zł. na nieprzewidziane obecnie wydatki, Wydział krajowy uprasza więc o kredyt na cele wystawy w łącznej kwocie 40.000 zł. Z tej sumy przypada na rok 1893 kwota 25.000 zł., kwota zaś 15.000 zł. będzie potrzebna dopiero w roku 1894.

Na podstawie powyższego wywodu Wydział krajowy wnosi:

Wysoki Sejm raczy uchwalić:

1) Sejm przyjmuje do wiadomości sprawozdanie Wydziału krajowego z dnia 12. Maja 1894. l. 19.889 w przedmiocie wzięcia udziału w powszechnej wystawie krajowej we Lwowie w r. 1894.

2) Sejm przyznaje do rozporządzenia Wydziału krajowego na pokrycie kosztów udziału w wystawie powyższej sumę 40 000 zł. płatną w dwóch ratach.

3) Tytułem pierwszej raty dotacyi ad 2. Sejm wstawia w Rubr. XVII. wydatków budżetu krajowego za r. 1893. jako dodatkowy kredyt kwotę 25.000 zł.

4) Sejm poleca Wydziałowi krajowemu, ażeby w Rubr. XVII. preliminarza wydatków budżetu krajowego za r. 1894. wstawił kwotę 15.000 zł. tytułem drugiej raty dotacyi ad 2.

Z Rady Wydziału krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem krakowskiem.

We Lwowie dnia 12. maja 1893.

Marszałek krajowy:
Sanguszko w. r.

Sprawozdawca:
Romanowicz. w. r.
Członek Wydziału krajowego.

